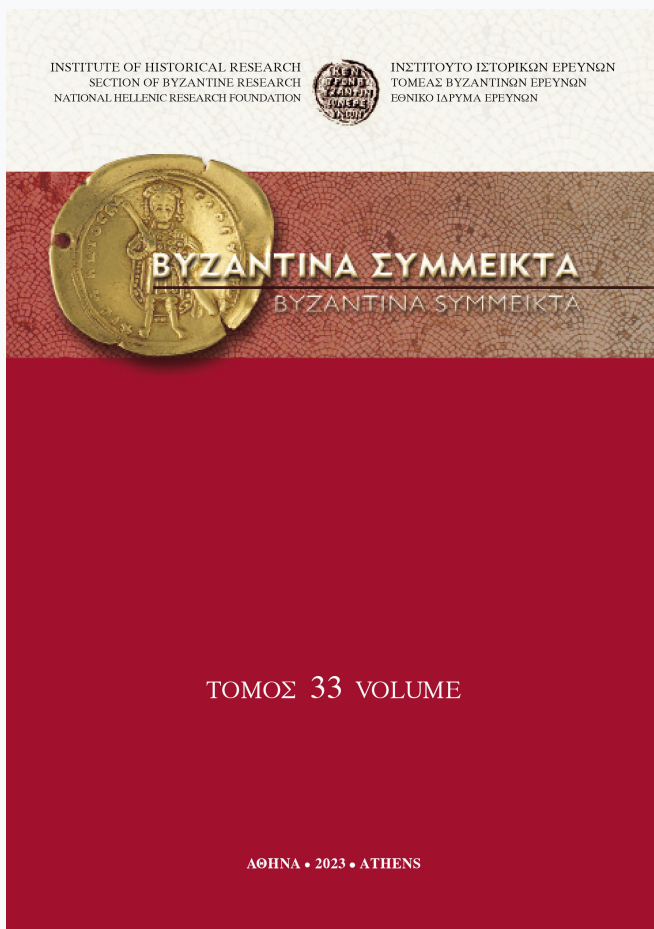

Byzantina Symmeikta

Vol 33 (2023)

BYZANTINA SYMMEIKTA 33

Βιβλιογραφικό Σημείωμα: Graeco-Arabica XIII (2022). Σχέσεις Ελλάδας, Εγγύς Ανατολής και Βόρειας Αφρικής από την Αρχαιότητα μέχρι τη Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα 2022

Δημήτριος ΒΑΧΑΒΙΩΛΟΣ

doi: [10.12681/byzsym.34866](https://doi.org/10.12681/byzsym.34866)

Copyright © 2023, Δημήτριος ΒΑΧΑΒΙΩΛΟΣ

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

To cite this article:

ΒΑΧΑΒΙΩΛΟΣ Δ. (2023). Βιβλιογραφικό Σημείωμα: Graeco-Arabica XIII (2022). Σχέσεις Ελλάδας, Εγγύς Ανατολής και Βόρειας Αφρικής από την Αρχαιότητα μέχρι τη Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα 2022. *Byzantina Symmeikta*, 33, 325–329. <https://doi.org/10.12681/byzsym.34866>

Graeco-Arabica XIII (2022). *Σχέσεις Ελλάδας, Εγγύς Ανατολής και Βόρειας Αφρικής από την Αρχαιότητα μέχρι τη Σύγχρονη Εποχή*, Αθήνα: Εκδόσεις Ηρόδοτος 2022, σελ. 408. ISSN 1108-4103

Το Ινστιτούτο Ελληνοανατολικών και Αφρικανικών Σπουδών (ΙΕΑΑΣ) αποτελεί έναν μη κερδοσκοπικό φορέα με εκπαιδευτικό και πολιτιστικό χαρακτήρα που ιδρύθηκε από τον Καθηγητή Βασίλειο Χρηστίδη και μία ομάδα συνεργατών και μαθητών του στην Αθήνα το 1995. Η ίδρυση του συγκεκριμένου Ινστιτούτου αποσκοπούσε στην προώθηση της διεπιστημονικής έρευνας στον τομέα των ελληνοανατολικών και αφρικανικών σπουδών στην Ελλάδα, έναν τομέα που ελάχιστα έχει καλλιεργηθεί στη χώρα μας, αλλά και διεθνώς. Η δραστηριότητα του Ινστιτούτου εκδηλώνεται, μεταξύ άλλων, και με την έκδοση επιστημονικής επετηρίδας υπό τον τίτλο *Graeco-Arabica* που διευθύνεται από τον Καθηγητή Βασίλειο Χρηστίδη με τη συνεργασία διακεκριμένων Ελλήνων και ξένων επιστημόνων¹. Μέχρι στιγμής έχουν εκδοθεί δεκατρείς τόμοι, με τον τελευταίο, τον δέκατο τρίτο, να εκδίδεται μόλις πρόσφατα, το γ' τετράμηνο του 2022.

Ο τόμος απαρτίζεται από έξι μέρη και ένα επίμετρο. Πριν όμως από τις συμβολές που κατανέμονται σε κάθε ένα από τα έξι μέρη, παρατίθενται Πίνακας Περιεχομένων (σσ. 7-10), Πρόλογος εκ μέρους του Διευθυντή Εκδόσεως, Καθ. Βασιλείου Χρηστίδη, τόσο στα ελληνικά όσο και στα αγγλικά (σ. 11), καθώς και Εισαγωγικό Σημείωμα γραμμένο από τους Σπύρο Π. Παναγόπουλο και Γιώργο Αθ. Τσούτσο, αναφερόμενο στις προσπάθειες της ιστορικής κοινότητας να ερμηνεύσει τον ρόλο των λοιμικών ασθενειών στη ροή του ιστορικού γίνεσθαι, συνοδευόμενο με σχετική παρατήρηση του Διευθυντή έκδοσης, Καθ. Β. Χρηστίδη

1. Για το ΙΕΑΑΣ, τις δραστηριότητές του και την έκδοση της επιστημονικής επετηρίδας *Graeco-Arabica*, βλ. <https://www.igoas.org>.

(σσ. 13-14). Το Α΄ Μέρος που φέρει τον τίτλο «Μέρος Α΄ / Part I : Διστορικά - Across History» περιλαμβάνει επτά συμβολές εκ των οποίων τέσσερις στα αγγλικά και τρεις στα ελληνικά (σσ. 15-117). Συγκεκριμένα και κατά σειρά δημοσίευσης, οι V. Christides, Al. Hanafi και V. Klontza-Jaklova [Two Unpublished Arabic Funerary Inscriptions on Tsoutsouros (Crete) (8th Century), σσ. 17-34] δημοσιεύουν δύο ανέκδοτες μέχρι στιγμής επιτύμβιες αραβικές επιγραφές από τον Τσούτσουρο, μία περιοχή που βρίσκεται 63 χλμ. νότια της πόλης του Ηρακλείου, εκεί όπου βρισκόταν κάποτε η αρχαία πόλη Ίνατος. Η μία εξ αυτών χρονολογείται με ασφάλεια στο 92 έτος Εγείρας (711 μ.Χ.), αποτελώντας έτσι μία σημαντική πηγή για τη μελέτη των αραβικών επιδρομών στην Κρήτη κατά τον 8ο αιώνα, αρκετά πριν, δηλαδή, από την αραβική κατάκτησή της (ca, 825/6). Η Μαργαρίτα Δημητριάδου [Η ελληνική κοινότητα της Αιθιοπίας, σσ. 35-52] παρουσιάζει με ευσύνοπτο τρόπο την ιστορία της ελληνικής κοινότητας της Αιθιοπίας, δίδοντας έμφαση κυρίως σε θέματα σχετικά με την Εκκλησία και την ομογενειακή εκπαίδευση. Ο Ιωάννης Πλεμμένος [Από την ελληνιστική κηδεμονία στη ρωμαϊκή κυριαρχία: Η εικόνα της κατακτημένης Συρίας στην Ευρωπαϊκή Όπερα (17ος-19ος αι.), σσ. 53-85] εξετάζει διάφορες αναπαραστάσεις της Συρίας της Ύστερης Αρχαιότητας στο ευρωπαϊκό μουσικό δράμα από την εποχή του Μπαρόκ μέχρι και τον Ρομαντισμό. Ο Γιώργος Αθ. Τσούτσος [The debate on Alexios Komnenos's view-point concerning the first Crusade, σσ. 87-93], επιχειρεί να επαναξιολογήσει τη στάση του Αλεξίου Κομνηνού έναντι της Α΄ Σταυροφορίας. Ο Murat Öztürk [‘Ushārī vessels and their use by the Fāṭimids on the Nile, σσ. 95-110] εξετάζει υπό το φως μεσαιωνικών ισλαμικών πηγών τα σχεδιαστικά χαρακτηριστικά, τους τύπους και τις εναλλακτικές ονομασίες μίας συγκεκριμένης κατηγορίας σκαφών, γνωστών με το όνομα ‘ushārī, τα οποία χρησιμοποιήθηκαν από τους Χαλίφες και άλλους υψηλόβαθμους αξιωματούχους του Χαλιφάτου των Φατιμιδών για τελετουργίες στον Νείλο. Ο Γιώργος Αθ. Τσούτσος [Με αφορμή τον εορτασμό του 1821 στην Αίγυπτο. Οι απόψεις Θ. Μοσχονά για την καταστροφή της Βιβλιοθήκης της Αλεξάνδρειας, σσ. 111-113] παρουσιάζει τις απόψεις του Θεόδωρου Μοσχονά, λογίου ανδρός που διετέλεσε Διευθυντής της Πατριαρχικής Βιβλιοθήκης της Αλεξάνδρειας (1942-1967), περί της καταστροφής της Βιβλιοθήκης αυτής, όπως αυτές αποτυπώνονται σε αδημοσίευτη εργασία του τελευταίου που μας είναι γνωστή από ένα άρθρο του Χρήστου Αγγελομάτη (1903-1979) δημοσιευμένο στην εφημερίδα «Νεολόγος Πατρών», το 1954. Οι συμβολές του πρώτου μέρους ολοκληρώνονται με σύντομο σημείωμα της αιμινήστου Κατερίνας Καραπλή († 2021) [A short note

on the Chelandion, σσ. 115-117] με το οποίο οι όροι *χελάνδιον* και *δρομών* επανεξετάζονται εν συντομία με αφορμή την έκδοση σχετικού άρθρου εκ μέρους του John H. Pryor².

Το Β΄ Μέρος του τόμου, που τιτλοφορείται «Μέρος Β΄ / Part II: Φιλολογία και Αρχαιολογία – Literature and Archaeology», περιλαμβάνει δύο συμβολές, μία στα ελληνικά και μία στα αγγλικά (σσ. 119-226). Η πρώτη συμβολή του Β΄ Μέρους συντάχθηκε από την Νίνα Αλέξη [Ελληνικές θεατρικές παραστάσεις στην Αίγυπτο 1864-1903. Κύριες ιδεολογικές τάσεις – αισθητική αντίληψη, σσ. 121-188] και αναφέρεται, αξιοποιώντας κυρίως μαρτυρίες από τον τύπο της εποχής, στις ελληνικές επαγγελματικές θεατρικές παραστάσεις που παρουσιάστηκαν στις ελληνικές κοινότητες της Αιγύπτου μεταξύ των ετών 1864–1903. Η Vera Klontza-Jaklova [An archeological view of Crete from the mid 7th to 10th c. AD: The current state of research, perspectives and limitations, σσ. 189-226] παρουσιάζει κριτική επισκόπηση της κατάστασης της έρευνας για την Κρήτη κατά την πρωτοβυζαντινή περίοδο και την περίοδο της αραβικής κυριαρχίας, εστιάζοντας κυρίως στα αρχαιολογικά δεδομένα.

Το Γ΄ Μέρος του τόμου, που φέρει τον τίτλο «Μέρος Γ΄ / Part III: Κείμενα και Τεκμήρια – Texts and Documents», περιλαμβάνει τρεις συμβολές εκ των οποίων μία στα ελληνικά και δύο στα αγγλικά (σσ. 227-294). Η πρώτη συμβολή του Γ΄ Μέρους προέρχεται από τον Β. Γεωργιάδη [Κ. Π. Καβάφης: «Βυζαντινός Άρχων, Εξόριστος, Ιστορών και Στιχουργών», σσ. 229-235] ο οποίος αναφέρεται σε μερικά από τα ποιήματα του μεγάλου Αλεξανδρινού ποιητή που είναι εμπνευσμένα από προσωπικότητες που έδρασαν κατά τη μέση βυζαντινή περίοδο. Ο προσφάτως εκδημήσας Καθ. Benjamin Hendrickx († 2021) [Catalogue Raisonné of the medieval royal documents of Nubia: Introduction and the documents of the transitional period from late antiquity to the beginning of the middle ages, σσ. 237-266] επιχειρεί μία εξαιρετικά κατατοπιστική εισαγωγή στον Catalogue Raisonné των μεσαιωνικών βασιλικών εγγράφων και των Res Gestae των διαφόρων κρατών της Νουβίας (ca. 270–1500 μ.Χ.). Η Καθ. Thekla Sansaridou-Hendrickx [Examining the personality of the author of the greek *Chronicle of Morea* (Copenhagen Ms): Notes on his world views and his socio-political, religious, ethical and moral beliefs and judgments, σσ. 267-293] εξετάζει την κοσμοθεωρία του συντάκτη του ελληνικού *Χρονικού του Μορέως*, όπως αυτή διαγράφεται, άμεσα ή έμμεσα, μέσα από εκφράσεις της νοοτροπίας, των

2. J. H. PRYOR, The Dromon and the Byzantine Navy, στο: M. BALARD – C. BUCHET (εκδ.), *The Sea in History. The Medieval World*, Woodbridge-Suffolk 2017, 401-411.

ιδεών, των πολιτικο-κοινωνικών πεποιθήσεων, των θρησκευτικών του αρχών και των ηθικών του αξιών.

Το Δ΄ Μέρος του τόμου, που τιτλοφορείται «Μέρος Δ΄ / Part IV: Θρησκεία – Religion», απαρτίζεται από τέσσερις συμβολές εκ των οποίων μία γραμμένη στα ελληνικά, μία στα γαλλικά και δύο στα αγγλικά (σσ. 295-364). Η πρώτη συμβολή του μέρους αυτού προέρχεται από τη γραφίδα του Χρήστου Π. Μπαλόγλου [Η θεώρηση της πρώιμης εισαγωγής του Χριστιανισμού στην Αλεξάνδρεια. Μία νέα προβληματική, σσ. 297-306]. Ο συγγραφέας εστιάζει σε ένα άλυτο ακόμα και σήμερα ζήτημα, αυτό της εισαγωγής της χριστιανικής θρησκείας στην Αλεξάνδρεια, προτείνοντας ότι ο χριστιανισμός δεν αποκλείεται να εισήχθη στην Αλεξάνδρεια από τον Απόστολο Πέτρο. Ο Michail Vas. Galenianos [Monothelism and Monoenergism according to orthodox dogmatic theology, σσ. 307-315] επιχειρεί δογματική προσέγγιση της διδασκαλίας του μονοθελητισμού και του μονοενεργητισμού από την σκοπιά της ορθόδοξης δογματικής θεολογίας. Ο Carlos Martínez Carrasco [L' Église de l'Afrique romaine face à la querelle Monothélite, c. 630-647, σσ. 317-341] εξετάζει τη στάση των εκκλησιαστικών θεσμών της Ρωμαϊκής Αφρικής έναντι του Μονοθελητισμού κατά τη διάρκεια των τελευταίων δεκαεπτά χρόνων της βασιλείας του Ηρακλείου. Η τελευταία συμβολή του Δ΄ Μέρους οφείλεται στον Juan Pedro Monferrer-Sala [More notes on the Old Testament Arabic versions from Al-Andalus, σσ. 343-364] ο οποίος επιχειρεί σύγκριση ανάμεσα σε αποσπάσματα της αραβικής εκδοχής της *Πεντατεύχου* που χρησιμοποιήθηκε από τον Ibn Hazm (994-1064) και στην αραβική μετάφραση που περιέχεται σε έναν νεστοριανό κώδικα ευρισκόμενον σήμερα στη Bayerische Staatsbibliothek, στο Μόναχο, τον κώδ. αρ. 234, με σκοπό να καταδείξει ότι δεν υπάρχει οποιαδήποτε αντιστοιχία μεταξύ τους.

Ακολουθεί, στη συνέχεια, το Μέρος Ε΄ [Μέρος Ε΄ / Part V: Βιβλιοκρισίες – Reviews, Μεταφράσεις – Translations, σσ. 365-390] που περιλαμβάνει έξι βιβλιοκρισίες και αρθροκριτικές εκ των οποίων δύο γραμμένες στα ελληνικά (Σοφία Ανεζίρη και Χρήστος Μπαλόγλου), μία στα γαλλικά (V. Christides – G. A. Tsoutsos) και τρεις στα αγγλικά (Spyros P. Panagopoulos και V. Christides), και το Μέρος Στ΄ [Μέρος Στ΄ / Part VI: Το πρόσφατο συνέδριο του Ινστιτούτου Ελληνοανατολικών και Αφρικανικών Σπουδών, σσ. 391-396] όπου δημοσιεύεται ένα χρονικό από τον Γιώργο Αθ. Τσούτσο [Σημαντικό Συνέδριο στην Κρήτη για την αραβοκρατία και μετακινήσεις πληθυσμών – Παρουσίαση στοιχείων της έρευνας του Ινστιτούτου για την Αραβοκρατία στην Κρήτη, σσ. 393-396] για το τελευταίο συνέδριο που οργανώθηκε από το Ινστιτούτο Ελληνοανατολικών

και Αφρικανικών Σπουδών στο Κολυμπάρι Χανίων (29-31 Μαρτίου 2019) με θέμα αφ' ενός την Αραβοκρατία στην Κρήτη και αφ' ετέρου τις μετακινήσεις και μετοικεσίες λαών στην Ανατολική Μεσόγειο, την Ερυθρά Θάλασσα και τον Ινδικό Ωκεανό από την αρχαιότητα έως και σήμερα. Ο τόμος ολοκληρώνεται με παράρτημα όπου παρατίθενται δύο κείμενα εις μνήμην του αειμνήστου Καθ. Εμμανουήλ Μικρογιαννάκη (1935-2020), ένα εξαιρετικά σύντομο από τον Καθ. Βασίλειο Χρησιτίδη [Editor's note in memoriam of Emmanuel Mikrogianakakis, σ. 397] και ένα εκτενέστερο γραμμένο από τον Γιώργο Αθ. Τσούτσο [Μνήμη Εμμανουήλ Μικρογιαννάκη (1935-2020), σσ. 399-400].

Οι συμβολές του τόμου είναι γραμμένες με γνώση του αντικειμένου και επιστημονική ακρίβεια και εκτείνονται σε ποικίλα θέματα, συναφή πάντοτε με τους ερευνητικούς στόχους του ΙΕΑΑΣ. Οι περισσότεροι τουλάχιστον από τους συγγραφείς προσπάθησαν να αξιοποιήσουν στις συμβολές τους πέρα από ελληνόφωνες πηγές και αρκετές αραβικές και άλλες ισλαμικές ή ακόμα και αφρικανικές πηγές. Ορισμένες από τις δημοσιευόμενες συμβολές συνοδεύονται από πλούσια εικονογράφηση. Η επιμέλεια του τόμου είναι προσεγμένη, αν και υπάρχουν ορισμένες παραφωνίες, συνέπεια κυρίως του γεγονότος ότι διατηρήθηκε ο τρόπος γραφής των συγγραφέων, όπως διακηρύσσεται στον Πρόλογο του τόμου. Δεν απομένει παρά να ευχηθούμε καλή συνέχεια στις προσπάθειες του ΙΕΑΑΣ να αναδειξει άγνωστες αλλά και ελάχιστα γνωστές πτυχές των σχέσεων Ελλάδας, Εγγύς Ανατολής και Βόρειας Αφρικής από την αρχαιότητα μέχρι και σήμερα.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ Θ. ΒΑΧΑΒΙΩΛΟΣ

T. I. A. Δ. Π. Α. / Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου

